БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

ОТЧЕТ • ЯНУАРИ – ЮНИ 1995

Издание на Българската народна банка
1000 София, пл. „Княз Александър Батенберг“ № 1
Телефон: 85-51
Телекс: 24090, 24091
Факс: 880558, 884401
Печат: Полиграфична база на БНБ

Уважаеми г-н Председател
на Народното събрание!
Уважаеми госпожи и господа
народни представители!

В съответствие със Закона за БНБ, член 1, алинея 2 Българската народна банка се отчита за дейността си пред Народното събрание. Имам честта да ви представя съгласно член 53 от споменатия закон Отчета на Българската народна банка за първото шестмесечие на 1995 година.

Проф. Т. Вълчев
Управител на Българската
народна банка

Абревиатури

БВП	*брутен вътрешен продукт*
БИСЕРА	*Банкова интегрирана система за електронни разплащания*
БОРИКА	*Банкова организация за разплащания с използване на карти*
БУС	*банков унифициран стандарт*
ДВ	*„Държавен вестник“*
ДДС	*данък върху добавената стойност*
ДОО	*Държавно обществено осигуряване*
ДФРР	*Държавен фонд за реконструкция и развитие*
ДЦК	*държавни ценни книжа*
ЕАСТ	*Европейска асоциация за свободна търговия*
ЕБВР	*Европейска банка за възстановяване и развитие*
ЕИБ	*Европейска инвестиционна банка*
ЕС	*Европейски съюз*
ЗБКД	*Закон за банките и кредитното дело*
ЗДБ	*Закон за държавния бюджет*
ЗУНК	*Закон за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.*
КУБС	*Комисия по унификация и банкови стандарти*
ЛИБОР	*лондонски междубанков лихвен процент*
МБИ	*Международен банков институт, София*
МБИС	*Международна банка за икономическо сътрудничество*
МВФ	*Международен валутен фонд*
МИБ	*Международна инвестиционна банка*
МС	*Министерски съвет*
МТВИС	*Министерство на търговията и външноикономическото сътрудничество*
МТСГ	*Министерство на труда и социалните грижи*
МФ	*Министерство на финансите*
НСБ	*Национален сметкоплан на банките*
НСИ	*Национален статистически институт*
НСС	*Национални счетоводни стандарти*
ОББ	*Обединена българска банка*
ОИСР	*Организация за икономическо сътрудничество и развитие*
ПЧБ	*Първа частна банка*
РБ	*републикански бюджет*
СБ	*Световна банка (Международна банка за възстановяване и развитие – МБВР)*
СИВ	*Съвет за икономическа взаимопомощ*
ТБ	*търговски банки*

Съдържание

I. Основни тенденции в развитието на световната икономика 7

II. Обща характеристика на икономиката
1. Производство 9
2. Заетост 11
3. Доходи и потребление 14
4. Цени 17
5. Външна търговия 20
6. Платежен баланс 24

III. Фискална политика
1. Консолидиран държавен бюджет 27
2. Бюджетен дефицит и неговото финансиране 28

IV. Парична политика
1. Парично предлагане 33
2. Резервни пари и паричен мултипликатор 36
3. Вътрешен кредит 38
4. Парични инструменти и паричен пазар 41
5. Лихви по операциите на търговските банки 46
6. Емисионна дейност 48
7. Валутна политика 50

V. Банков надзор 58

VI. Финансови резултати от дейността на БНБ 65

VII. Развитие на банковата и платежната система
1. Състояние на платежната система 67
2. Правно регулиране на банковата дейност 68
3. Връзки с международни финансови институции 68

VIII. Основни насоки на паричната политика до края на 1995 г. 71

Приложения 73

I. Основни тенденции в развитието на световната икономика

Към средата на 1995 г. конюнктурата на световното стопанство се характеризира със запазване, макар и с известно отслабване в някои региони, на положителните тенденции, забелязани преди около година и утвърдили се към края на 1994 г. С малки изключения преобладаващите общи икономически условия в повечето държави бележат подобрение, в някои случаи от порядък, непознат след края на 60-те години. Вследствие запазващите се благоприятни процеси в глобалната икономика темповете на растеж на брутния световен продукт и на международната търговия се предвижда през настоящата година да останат около отбелязаните през 1994 г. През 1995 г. *световното производство* вероятно слабо ще превиши растежа си от предходната година (3%), докато *световната търговия* може да регистрира частично завръщане към по-нормална динамика след необичайно високия си прираст през миналата година (9%).

Развитите страни, с изключение на Япония, преодоляха необратимо цикличната рецесия от началото на 90-те години и вече възстановиха типичните си темпове на икономически растеж (2 – 3%). Очакванията за настоящата и следващата година за държавите от тази група като цяло са оптимистични въпреки някои специфични различия в техните стопанства.

Икономическият подем в *САЩ*, който в края на миналата година будеше известно безпокойство поради очакваното ускоряване на инфлацията след преминаване на производството отвъд възможното, през първата половина на годината бе удържан в управляеми темпове. Забавянето растежа на реалния БВП през първото и особено през второто тримесечие на 1995 г. намали опасенията от евентуално покачване на ценовото равнище и позволи слабо „разхлабване“ на паричната политика в средата на годината.

Западна Европа е в период на оживление без осезаеми до момента проинфлационни ефекти, вероятно благодарение на все още непълното натоварване на производствените мощности в повечето страни от региона. Въпреки това между отделните държави се наблюдават съществени различия. Макроикономическата ситуацията в *Германия* изглежда най-безпроблемна. Независимо от големите бюджетни разходи през последните години за финансиране на обединението и сближаването на източните със западните провинции страната успява да поддържа завидно макроикономическо равновесие по отношение на всички главни параметри на стопанската си динамика. Във *Франция* най-остър проблем остава високата безработица, която се оказва твърде упорита въпреки растежа и запазващата се след 60-те години (както и в Западна Европа като цяло) рекордно ниска инфлация. През 1994 г. и изминалото шестмесечие на 1995 г. *Италия* отбеляза относително висок растеж (главно вследствие обезценяването на лирата и повишената конкурентоспособност на износа при оживление в Европа на външното търсене), но в резултат на необичайно ниската за страната през 1994 г. инфлация (под 4%) започна да се ускорява и заплашва отново да се превърне в съществен проблем наред с хроничните бюджетни дефицити и нарастващия държавен дълг. Динамиката на основните макроикономически показатели във *Великобритания* също не е еднопосочна, но засега не се забелязват причини за сериозно безпокойство.

Фазите на оживление и подем, в които се намират почти всички развити държави, контрастират с проточилата се стагнация в *Япония*, където през настоящата година не се чувстват признаци за осезаемо излизане от фазата на депресия.

Продължава тенденцията към постепенно преодоляване на дълбоката структурна рецесия в *бившите планови икономики*, съпътстваща прехода им към пазарно стопанство. Все повече реформиращи се страни се присъединяват към групата на държавите, възстановили икономическия си растеж. След

като през 1994 г. всички държави от *Централна и Източна Европа* отбелязаха положителен прираст на БВП, през настоящата година се наблюдават процеси на затихване на спада и преход към превръщането му в растеж и в повечето от *бившите съветски републики.* Процеси на нормализация на стопанския живот през първата половина на 1995 г. се забелязват и в *Русия*. Спадът на производството в страната се очаква рязко да намалее, инфлацията вероятно ще се намали до двуцифрено число, а приватизацията в индустрията по същество приключи. Наред с тези успехи обаче Русия изпитва редица трудности със значими икономически последици, които потенциално могат да доведат до забавяне или дори обрат в общата посока на стопанските процеси.

Анализът на преобладаващите тенденции в световната икономика през първата половина на 1995 г. е обнадеждаващ и за *България*. След краха в края на 80-те години на централнопланираната икономика страната не е попадала в толкова благоприятна външноикономическа среда. Преходът от оживление към подем в Западна Европа и от постсоциалистическа криза към възстановяване и ускоряване на растежа в условията на развиващи се пазарни стопански и институционални механизми в източната част на континента, включително в Русия, означава нарастващо външно търсене с възможности за утвърждаване на българските износители на западните и завръщането им на източните пазари. Следването на политика на премахване на търговско-финансовите бариери пред международния обмен на стоки, услуги, активи и фактори на производството, въплътени и в постигнатите до момента в европейската интеграция резултати, също ще съдейства за оптимизиране функционирането на националното стопанство по законите на икономическата ефективност и сравнителните предимства в по-далечна перспектива. Доколкото за страна като България експортноориентираният растеж е без алтернатива, оживеното външно търсене и подобряващият се достъп до важни пазари предоставят добра възможност за стимулиране на производството, инвестициите и дългосрочното икономическо развитие. В краткосрочен план опасността от евентуален проинфлационен ефект на повишеното съвкупно търсене не бива, разбира се, да се подценява. Отстраняването ѝ обаче е не само въпрос на последователна и съгласувана национална стопанска политика, а и на поемането на отговорност за нейното неотклонно следване.

II. Обща характеристика на икономиката

1. Производство

През първата половина на 1995 г. продължи оживлението, започнало в средата на 1994 г. За шестте месеца в държавния, кооперативния и частния сектор е произведена продукция за около 500 млрд. лв. В сравнение със същия период на миналата година (по съпоставими цени) производството е с над 5% по-голямо[1]. Частният сектор в икономиката продължи да се разраства, като през първите шест месеца на 1995 г. относителният дял на произведената от него продукция е 25% от общия размер на производството. В сравнение със същия период на миналата година той се е увеличил с 10 пункта.

Растежът на производството е съпроводен с увеличаване степента на използване на производствените мощности на фирмите. През първите шест месеца на 1995 г. фирмите от държавния и кооперативния сектор използват вече над 60% от производствените си мощности, а тези от частния сектор – повече от 71%. По-добра спрямо миналата година е и осигуреността на фирмите с поръчки.

От началото на 1995 г. не настъпиха сериозни изменения в отрасловата структура на производството. Промишлеността продължава да е структуроопределящ отрасъл за българската икономика. През първото полугодие в него е произведена около 64% от продукцията. Частните фирми в промишлеността осигуряват над 10% от общото производство в отрасъла. Техният дял е най-голям в отраслите „Търговия“ (около 75%) и „Строителство“ и „Транспорт“ (около 50%).

Реално увеличение на производството има във всички отрасли от частния сектор, но решаващо за оживлението на производството в страната е активизирането на фирмите от държавния и кооперативния сектор. За първите шест месеца на 1995 г. в държавните и кооперативните фирми е произведена продукция за 374 млрд. лв., а приходите от продажби на стоки и услуги са 412 млрд. лв. В сравнение със същия период на миналата година (по съпоставими цени) производството е с около 1% по-голямо, но приходите от продажби на стоки и услуги остават с над 2% по-малко. Месечното производство по съпоставими цени за всички месеци от началото на 1995 г., с изключение на март, е по-голямо от съответния месец на 1994 г., докато месечните приходи от продажби, с изключение на май, остават по-малки. Това показва, че фирмите от държавния и кооперативния сектор имат сериозни затруднения при реализацията на произведената продукция.

Най-съществено влияние за подобряване на ситуацията в държавния и кооперативния сектор през 1995 г. има увеличението на прозводството и приходите от продажби в промишлеността. За периода януари – юни държавните и кооперативните фирми от отрасъл „Промишленост“ са произвели продукция за 308 млрд. лв. – с 1.1% повече от същия период на миналата година (по съпоставими цени). Постъпленията от продажби на продукция за шестте месеца на 1995 г. са 298 млрд. лв., или с 1.9% повече, отколкото през същия период на миналата година (по съпоставими цени). Най-голям реален прираст на производството и приходите от продажби на продукция за полугодието има в промишлените отрасли „Черна металургия“ и „Химическа и нефтопреработвателна промишленост“.

---

[1] По данни на НСИ за текущата стопанска конюнктура без отрасъл „Селско стопанство“.

**ПРИХОДИ ОТ ПРОДАЖБИ НА ПРОДУКЦИЯ
В ДЪРЖАВНИЯ И КООПЕРАТИВНИЯ СЕКТОР**

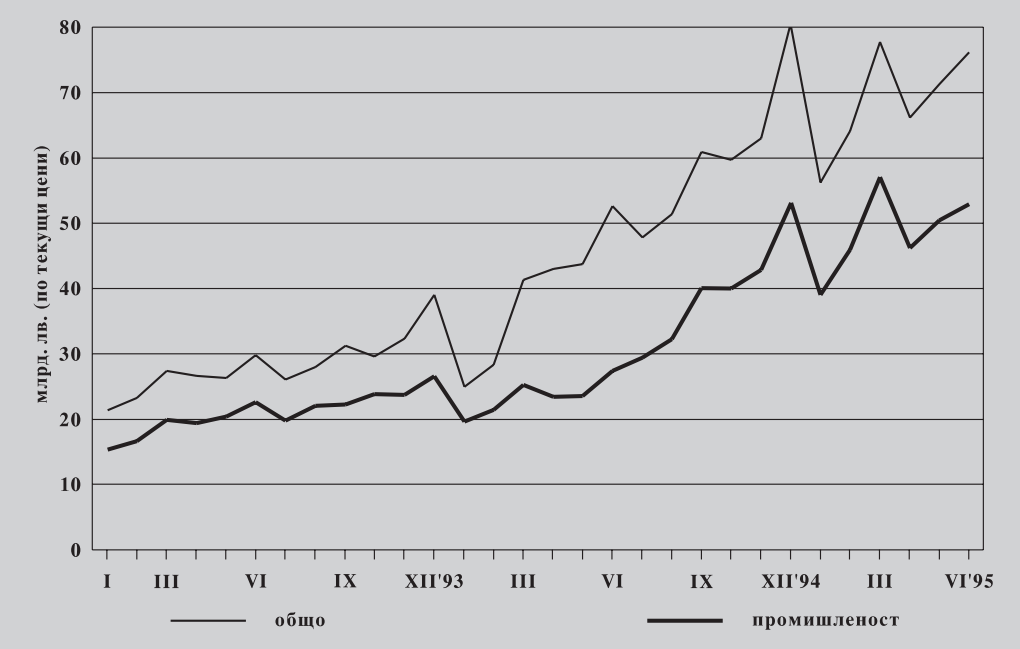

Източник: НСИ, БНБ.

**ТЕМП НА ПРИХОДИТЕ ОТ ПРОДАЖБИ
В ДЪРЖАВНИЯ И КООПЕРАТИВНИЯ СЕКТОР**

(%)

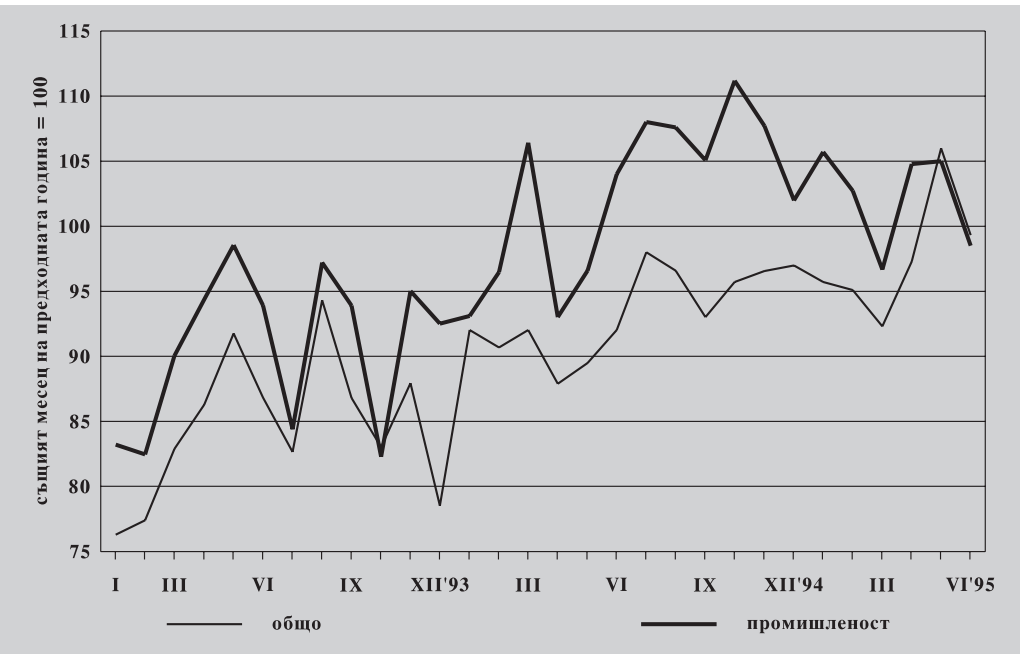

Източник: НСИ, БНБ.

Преодоляването на спада в производството е свързано както с леко реално нарастване на външното търсене, така и с увеличаването на държавните покупки и инвестициите в запаси[2]. За януари – юни 1995 г. реализираният стокооборот на дребно от държавния, кооперативния и частния сектор е

[2] Тъй като НСИ все още не е публикувал данни за БВП през първото шестмесечие на 1995 г., оценката на компонентите на крайното търсене е твърде условна.

155 млрд. лв. и е с 2.8% по-малък, отколкото за същия период на миналата година. Това е обезпокоително, защото разкрива, че крайното потребление на домакинствата започва отново да намалява след временното спиране през 1994 г. на реалния спад.

2. Заетост

Общ спад

Въпреки появилите се определени индикации за започващ процес на стабилизация и лек икономически растеж заетостта в обществения сектор продължава да намалява. През шестте месеца на 1995 г. по данни на НСИ в обществения сектор[3] са работили 1851 хил. души[4], или със 7.2% по-малко в сравнение с аналогичния период на 1994 г. Негативните тенденции в областта на пазара на труда през първите шест месеца на 1995 г. в основата си се дължат на продължаващото свиване на държавния сектор в икономиката въпреки преобладаващите оценки за края на рецесията и бързо развитие на частния сектор. По приблизителни данни в последния работят над 1100 хил. души. За разлика от обществения сектор обаче тук преобладава непълната заетост.

Измененията на заетостта в отраслов аспект са силно диференцирани и са в пряка зависимост от адаптационните възможности на съответния бранш в новите пазарни условия. И през този период продължи проявилата се от началото на реформата тенденция заетите в добивните и промишлените отрасли да намаляват няколко пъти по-бързо от работещите в сферата на услугите.

Промишленост

През първите шест месеца на 1995 г. в сравнение с полугодието на 1994 г. средносписъчният брой на персонала в промишлеността е намалял с близо 50 хил. души, което е 34.5% от общия спад в обществения сектор. Подобрите стопански резултати на предприятията и фирмите от промишлеността през последните дванадесет месеца позволи на определени отрасли и дейности не само да запазят равнището на заетостта си отпреди една година, но дори и да го увеличат. В същото време все още има отрасли, които отчитат продължаващо значително намаление на заетостта.

През първото шестмесечие на 1995 г. спрямо същия период на 1994 г. с най-висок темп на свиване на работещите са подотраслите „Машиностроене и металообработваща промишленост“ (с 11%), „Електротехническа и електронна промишленост“ (с 10.8%) и „Хранително-вкусова промишленост“ (с 11.8%). Загубата на пазари в страните от бившия СССР и липсата на иновации в производството са основните причини за почти двойното намаление на заетостта в тези отрасли от началото на икономическата реформа.

В същото време подобряващата се стопанска конюнктура позволи през първите шест месеца на 1995 г. по-голяма част от промишлените отрасли да запазят равнището на заетостта или в различна степен да го увеличат. Положителната динамика на заетостта в отделните фирми е в пряка връзка със способността им да намерят своето място в силно променливата стопанска среда през преходния период. Най-голямо увеличение на заетостта в сравнение с първото шестмесечие на 1994 г. има в целулозно-хартиената (6.9%), стъкларската и фаянсова (4.2%) и нефто- и газодобивната промишленост (3.9%).

---

[3] Липсата на текущи данни за равнището и степента на заетост в частния сектор вече пета година от началото на икономическите реформи силно затруднява анализа и ограничава неговото приложение само в областта на обществения (държавен и кооперативен) сектор. В момента по приблизителни оценки той обхваща само около 60% от всички работещи в икономиката.

[4] Данните не включват жените в отпуск по майчинство за гледане на дете до 2-годишна възраст.

СТРУКТУРА НА ЗАЕТОСТТА В ОБЩЕСТВЕНИЯ СЕКТОР

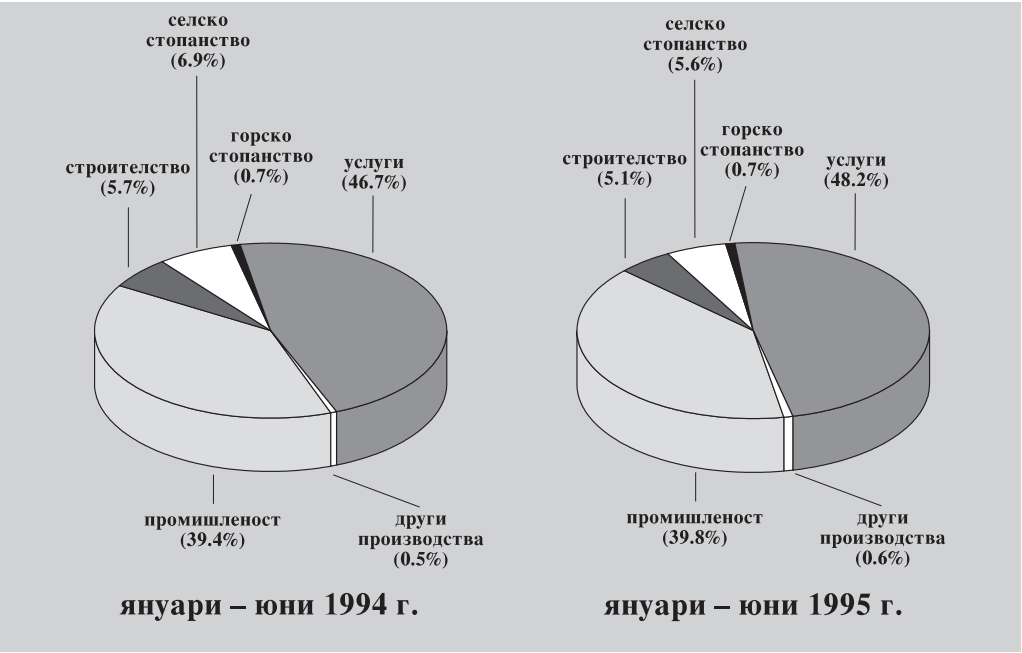

Източник: НСИ, БНБ.

Селско и горско стопанство

Заетостта отбеляза най-голямо свиване през януари – юни 1995 г. в селското стопанство. В сравнение с първите шест месеца на 1994 г. работещите в селското стопанство са намалели с 24.7%; не по-малко значимо продължава да е намалението на заетостта и в горското стопанство (с 11.9%). Спадът се дължи на продължаващата вече четвърта година реформа в отрасъла. Същевременно от тези отрасли се преля значителен контингент заети в частния сектор.

Строителство

Липсата на нови ивестиции и бързи структурни промени в икономиката оказаха най-силно влияние върху рецесията в отрасъл „Строителство“ и обусловиха продължаващото намаление на заетостта в него. През първото шестмесечие на 1995 г. в сравнение със същия период на 1994 г. отрасълът е загубил нови 16.5% от работните си места. В същото време може да се предполага, че значителна част от освободените строители намират занятие в бързо разрастващия се частен строителен сектор.

Транспорт

Аналогични на заетостта в строителството са тенденциите и в транспорта. Числеността на персонала през януари – юни 1995 г. в сравнение с първите шест месеца на 1994 г. намалява с 8.2% (около 14 хил. души). Икономическата криза, допълнена от продължаващото вече няколко години ембарго върху търговията със страните от бивша Югославия, е в основата на стопанското неблагополучие на отрасъла. В автомобилния транспорт се формира значителен по размерите си частен сектор, който осигурява работа на голяма част от освободените от държавните автомобилни фирми.

Търговия

Заетите в държавния и в кооперативния сектор на отрасъл „Търговия“ продължават да намаляват с един от най-високите темпове. През периода януари – юни 1995 г. в сравнение с първото шестмесечие на 1994 г. работещите в държавната и кооперативната търговия са спаднали с повече от 18 хил. души. В същото време частната търговия е най-динамично развиващият се сегмент на националното стопанство. Има основание да се твърди, че този отрасъл осигурява работни места не само на освободените от държавните търговски фирми, но и на голяма част от освободените с друг професионален профил.

Други услуги

В сравнение с периода януари – юни 1994 г. през първите шест месеца на 1995 г. средносписъчният брой на заетите в останалите отрасли в сферата на услугите е намалял с 9.4 хил. души, или само с 1.5%.[5] Динамиката на заетостта в тези няколко отрасъла на услугите е силно диференцирана и е в пряка зависимост от новите обществени приоритети, т.е. в непосредствена връзка със силно ограничените възможности на държавата да финансира от бюджета определени социални дейности.

През периода януари – юни 1995 г. в сравнение с първите шест месеца на предходната година заетостта в жилищно-комуналното обслужване и управлението се е увеличила съответно с 6% и 5.1%. В същото време невъзможността на бюджета да финансира в същата степен науката и научното обслужване съществено повлия за продължаване редукцията на работните места в този отрасъл (с 13.8%). Макар и с по-слаб (от 1.7% до 2.5%) темп, продължава да намалява заетостта в образованието, културата и здравеопазването.

Безработица

Процесът на свиване на безработицата, започнал от началото на 1994 г., продължи макар и с по-слаб вече темп. В края на първото шестмесечие на 1995 г. в сравнение с края на юни 1994 г. броят на безработните в страната е намалял с малко повече от 100 хил. души и достигна 408.5 хил. души – равнище, характерно за ноември 1991 г. Въпреки това относителният им дял в трудовите ресурси продължава да е значителен (10.7% за юни 1995 г.). Основен фактор, определящ намалението на безработицата, е краткият срок за получаване на помощи. Последното мотивира определено поведение на останалите без работа, които след изтичането на срока не потвърждават присъствието си в списъците на бюрата по труда. В края на юни 1995 г. едва 26.8% от всички безработни получават обезщетения или помощи. Допълнителен фактор е и ниското предлагане на нови работни места на официалната трудова борса.

Основни тенденции

Намалението на безработните от началото на 1995 г. обхваща всички възрастови и квалификационни групи. В структурно отношение се наблюдават следните характерни тенденции:

• и през това полугодие най-висок продължава да бъде спадът в групата на безработните до 30-годишна възраст (34%), а най-нисък – на най-възрастните – над 50 години (3.5%);

• значително по-дълъг е престоят в групата на безработните на хората без квалификация. Делът на регистрираните безработни без професия намалява значително по-бавно (14.8%) за сметка на този на останалите без работа специалисти (294.1%);

• с най-висок шанс за намиране на нова работа са безработните висшисти – тази група специалисти е намаляла за една година с повече от 30%.

БЕЗРАБОТНИ И РАЗХОДИ ЗА КОМПЕНСАЦИИ, ПОМОЩИ И ПРЕКВАЛИФИКАЦИЯ

Показатели	юни 1994 г.	юни 1995 г.
Безработни (хил. души)	508.6	408.5
Получаващи компенсация (хил. души)	165.8	109.5
Относителен дял на получаващите компенсация (%)	32.6	26.8
Средна сума за подпомагане на един безработен (лв.)	1262	2399
Разходи за преквалификация на един безработен (лв.)	9.9	24.0

Източник: МТСГ, БНБ.

[5] В действителност реалното свиване на заетостта е значително по-малко поради методическото прехвърляне в частния сектор на около 5400 работещи в системата на Българския червен кръст и във финансовите институции със смесено и с чуждестранно участие.

БЕЗРАБОТИЦА

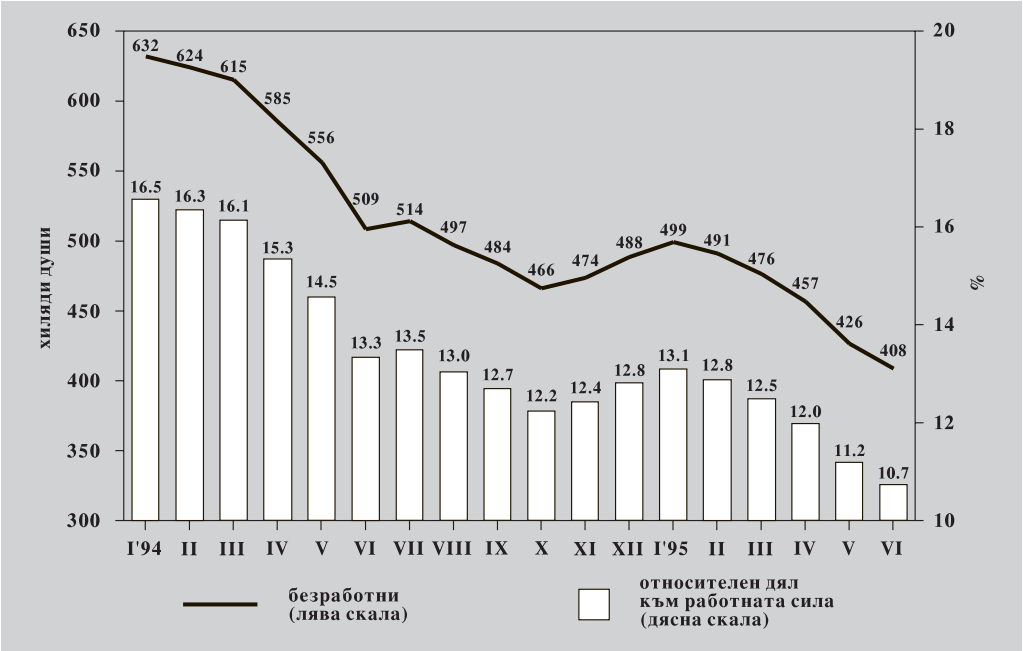

Източник: МТСГ.

3. Доходи и потребление

През първата половина на 1995 г. в сравнение със същия период на 1994 г. общите доходи на населението[6] (парични и натурални) значително нарастват в номинално изражение (47.3%). Въпреки това поради голямото увеличение на цените през изминалия едногодишен период реалният размер на доходите се е редуцирал съществено (с 21.9%). Измененията в структурата на общите доходи на населението показват значително намаление на относителния дял на социалните плащания – от 27.3% през първите шест месеца на 1994 г. на 23.4% за съответния период на 1995 г. Липсата на финансови възможности на държавата запази ниското номинално равнище на пенсиите, обезщетенията за безработица и социалните помощи. В същото време се наблюдава съществено нарастване дела на доходите от домашното стопанство. Това с особена сила се отнася за натуралните доходи. Относителният дял на доходите от работна заплата се увеличава почти изцяло за сметка на допълнителните доходи от типа на почасово заплащане и работа на граждански договор. Продължава да е нисък делът на доходите от предприемаческа дейност. Това, от една страна, е израз на ниска данъчна култура и слаба дисциплина, а от друга – дава основание да се предполага, че статистическата извадка не покрива по-високодоходните групи от населението.

[6] Данните са от месечното наблюдение на НСИ за домакинските бюджети.

СТРУКТУРА НА ОБЩИТЕ ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

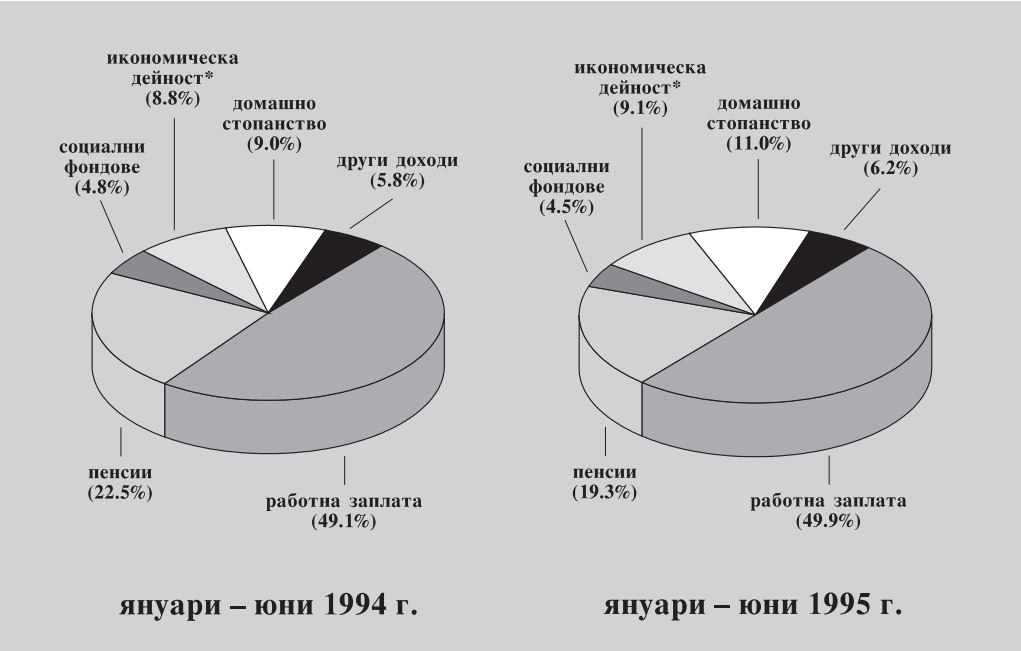

* В тази група са включени доходите от предприемаческа дейност, от собственост и продажба на имущество.
Източник: НСИ, БНБ.

Работна заплата

През първата половина на 1995 г. средната работна заплата в обществения (държавен и кооперативен) сектор[7] нарасна с 61.4% в сравнение с първите шест месеца на 1994 г. и достигна 6659 лв. месечно[8]. Успоредно с голямото номинално нарастване обаче реалният ѝ размер се е свил отново с 14.4%. Въпреки започналия подем в отделни производства и дейности високата инфлация в комбинация с провежданата вече пета година правителствена политика на рестрикция на доходите от работна заплата в отраслите с преобладаващо държавно участие продължават да потискат растежа на заплатите.

Отрасловата структура на работната заплата е силно повлияна от степента на преодоляване на икономическия спад в отделния бранш и способността му бързо да подобри финансовото си състояние в новите пазарни условия. През първите шест месеца на 1995 г. в сравнение със съответния период на 1994 г. заплащането в повечето отрасли се е увеличило между 55% и 65% в номинално изражение. Изключение правят целулозно-хартиената промишленост (с прираст от 86.6%) и шивашката промишленост (80.5%). В същото време номиналният размер на средната работна заплата по отрасли остава силно зависим от заварената структура през периода 1991 – 1993 г. И през първата половина на 1995 г. работещите в енергетиката, въгледобива, металургията и химическата и нефтопреработващата промишленост продължават да получават между 74.2% и 51.2% повече от средната заплата за страната. Почти два пъти над средното е и заплащането в отрасъл „Финанси, кредит и застраховка“. Въпреки по-високия темп на нарастване на работната заплата през периода януари – юни 1995 г. със значително по-ниска от средната заплата са заетите в шивашката промишленост (с 29.1%), текстилната и трикотажна промишленост (с 25.1%), селското стопанство (с 30.3%) и горското стопанство (с 39.9%). Продължава да е изключително ниско заплащането в здравеопазването, образованието и културата.

---

[7] Поради липса на информация за работната заплата в частния сектор анализът и изводите се отнасят само за заплащането в обществения (държавен и кооперативен) сектор на националната икономика.

[8] Без жените в отпуск по майчинство за гледане на дете до 2-годишна възраст.

СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА В ОБЩЕСТВЕНИЯ СЕКТОР

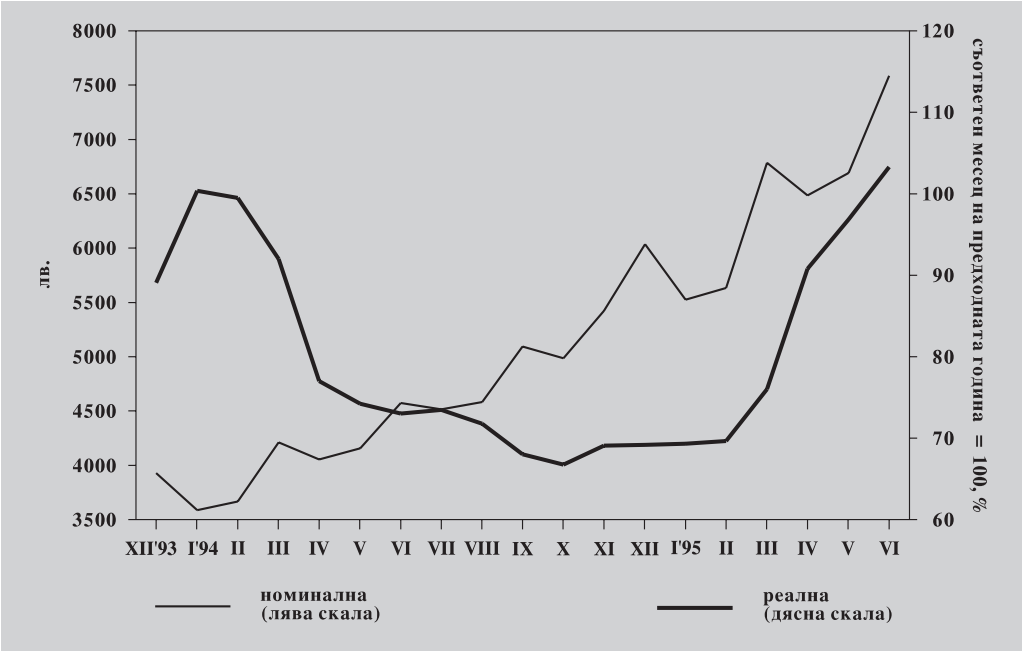

Източник: НСИ, БНБ.

Пенсии

През първите шест месеца на 1995 г. са изплатени 31.6 млрд. лв. за пенсии. За едногодишен период (от юни 1994 г.) броят на пенсионерите е намалял с около 13 хил. души и в края на второто шестмесечие на 1995 г. той е 2416 хил. души. Въпреки това този размер продължава да е много висок в сравнение с общия брой на работещите, които плащат вноски в социалноосигурителните фондове. Средната месечна пенсия за полугодието в сравнение с първите шест месеца на 1994 г. се увеличи в номинално изражение с 31.3% и достигна 2135 лв. Високият размер на инфлацията през последните дванадесет месеца редуцира силно реалния размер на средната пенсия и покупателната ѝ сила намаля с 30.4%.

Потребление

Данните от наблюдението на НСИ за домакинските бюджети през първата половина на 1995 г. показват влошаваща се структура на общите разходи за потребление. В сравнение с първите шест месеца на 1994 г. традиционно високите за нашата страна разходи за храна са се увеличили с още 5.5 пункта и са достигнали 46.1% от всички разходи. Останалите групи разходи намаляват и без това ниските си дялове – изключение правят разходите за лична хигиена и здравеопазване поради увеличените цени на лекарствените средства.

СТРУКТУРА НА ОБЩИТЕ РАЗХОДИ НА ДОМАКИНСТВАТА

(%)

Показатели	януари – юни 1994 г.	януари – юни 1995 г.
Общ разход	100	100
Хранителни продукти	40.6	46.1
Спиртни напитки	1.6	1.3
Тютюневи изделия	2.6	2.2
Жилища	4.4	3.1
Енергия за битови нужди	4.9	4.9
Жилищно обзавеждане	4.6	3.8
Облекло, обувки и галантерия	7.5	7.3
Лична хигиена и здравеопазване	3.3	4.0
Образование и свободно време	3.0	2.7
Транспорт и съобщения	8.9	7.3
Домашно стопанство	5.3	5.2
Други разходи	13.1	12.1

Източник: НСИ.

4. Цени

За разлика от същия период на предходните години от началото на реформата до днес през първите шест месеца на 1995 г. не бяха регистрирани значителни колебания в динамиката на цените. Това се дължи главно на лага, с който се проявяват резултатите от паричната рестрикция през втората половина на 1994 г. и началото на 1995 г., но също и на липсата на сериозни промени във фиксираните цени на електро- и топлоенергията, въглищата, вътрешните и международните пощенски и телефонно-телеграфни услуги, както и на пределните цени на течните горива. Редица обективни фактори – установяването след изборите в края на 1994 г. на относителна политическа стабилност, липсата на външни шокове и продължаващото оживление в реалния сектор – също съдействаха за значително по-слабата ценова динамика през първите шест месеца на 1995 г. Това позволи постепенно да се преодолеят инфлационните очаквания в икономиката и през второто тримесечие месечната инфлация намаля до 1 – 2%.

Потребителски цени[9]

Динамиката на инфлацията през първото полугодие има ясно изразен низходящ тренд. През юни 1995 г. основният измерител на инфлацията – индексът на потребителските цени, е по-висок с 15.2% спрямо декември 1994 г. Това е най-слабото увеличение на потребителските цени за такъв период, регистрирано от началото на икономическите реформи през 1991 г. Инфлацията за шестте месеца на 1995 г. е с 44.2 пункта по-малка, отколкото за януари – юни миналата година. През разглеждания период няма ясно изразени ценови скокове и амплитудата на колебанията в общото равнище на потребителските цени през отделните месеци е значително по-малка. Месечното нарастване на потребителските цени беше най-високо през януари (3.9%), а най-ниско – през юни (0.5%). Тази месечна динамика на потребителските цени е различна от наблюдаваната през същия период на петте години икономически реформи у нас и не може да се обясни с действието на сезонни фактори.

НАРАСТВАНЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ

(%)

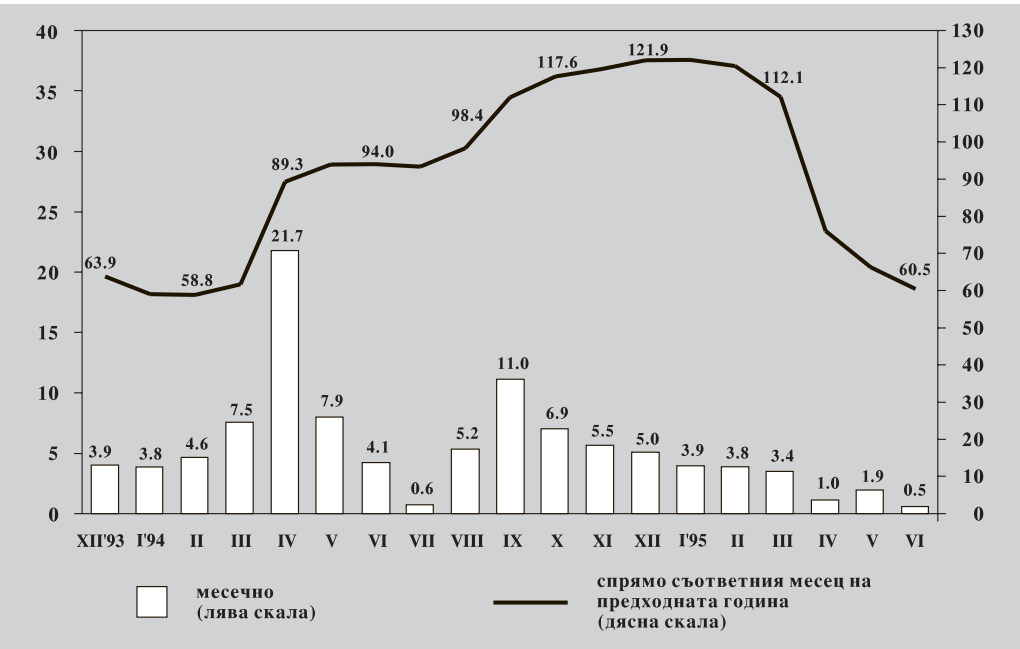

Източник: НСИ, БНБ.

[9] През 1995 г. НСИ продължи да изчислява индекса на потребителските цени по методиката, възприета в началото на 1993 г. През периода януари – юни 1995 г. не са правени промени и в структурата на потребителската кошница.

През първата половина на 1995 г. продължава приспособяването на относителните цени на потребителските стоки и услуги след ценовите скокове през м. г. Спрямо края на 1994 г. цените на хранителните стоки са се увеличили със 7.2%, на нехранителните – с 18.5% и на услугите – с 34.7%. За разлика от 1994 г. динамиката в цените на услугите е значително по-голяма, отколкото в общото равнище на потребителските цени. Тя е характерна за годините, в които равнището на фиксираните и пределните цени постепенно се либерализира от правителството, за да се навакса изоставането им от динамиката на общото равнище на цените в предишни периоди, когато те са използвани като инструмент на ценовата политика за ограничаване на инфлацията. През периода януари – юни 1995 г. правителството повиши фиксираните цени на електро- и топлоенергията, въглищата (март) и пределните цени на горивата (юни)[10].

Най-голямо влияние за относително ниското значение на индекса на потребителските цени през първите шест месеца на 1995 г. е оказала динамиката на индекса на цените на хранителните стоки. Това се дължи както на послабата им динамика, така и на големия относителен дял на разходите за хранителни стоки, които се използват като тегла в потребителската кошница. Основните фактори, обуславящи относително слабата динамика в цените на хранителните стоки, са ниското ниво на платежоспособното потребителско търсене и увеличеното производство на някои селскостопански продукти, главно в домашните стопанства.

Динамиката на индекса на цените на нехранителните стоки е твърде близка до тази на общия индекс на потребителските цени. За това съдейства най-вече стабилният валутен курс, към чиято динамика цените на нехранителните стоки са особено чувствителни[11].

ИНДЕКСИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ
(декември 1994 г. = 100)

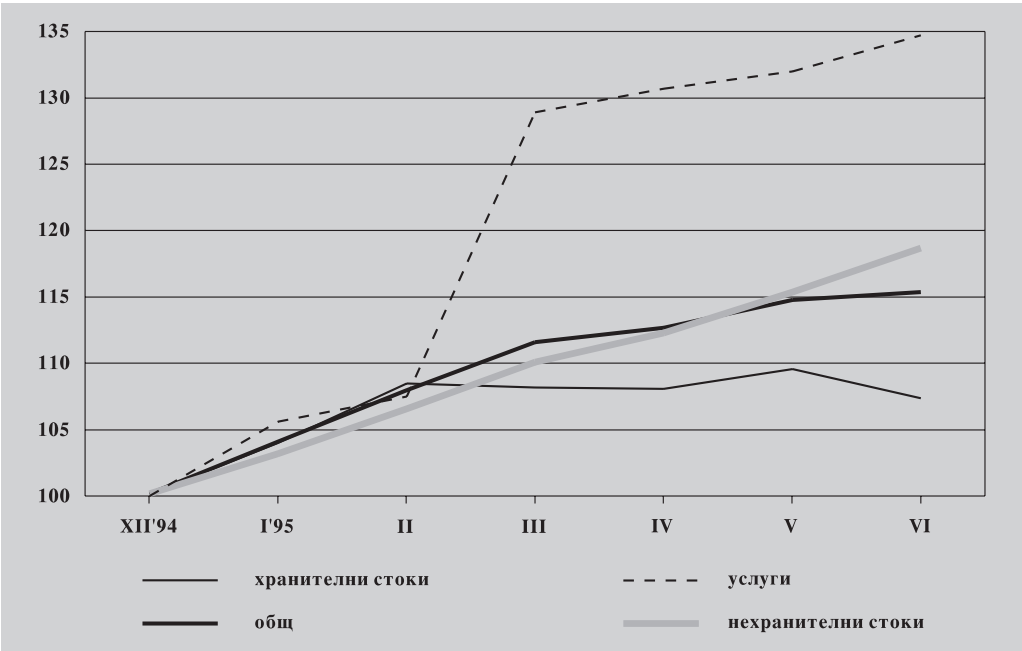

Източник: НСИ, БНБ.

[10] С Постановление № 42 на Министерския съвет от 22 февруари 1995 г. „За определяне на фиксирани цени на електрическата енергия, топлинната енергия, въглищата и брикетите от местно производство“ и с Постановление № 104 на МС от 23 май 1995 г., чрез което се променя Постановление № 24 на МС от 14 октомври 1994 г. „За образуване на пределни цени на течните горива, газ, въглероден втечнен, и природен газ“.

[11] Причината е, че в сравнение с останалите групи в потребителската кошница при групата на нехранителните стоки е най-голям броят на т. нар. „търгуеми стоки“ и броят на стоките от внос.

Цени на производител

През първата половина на 1995 г. месечните индекси на цените на производител на промишлена продукция са близки до тези на потребителските цени[12]. За първи път от началото на икономическите реформи обаче след февруари индексите на тези на промишлена продукция изпреварват индексите на цените на потребителските стоки. От януари цените на производител на промишлена продукция са нараснали с 15.1%, което е само с 0.1 пункта по-малко от потребителските цени, но е с около три пункта повече от индексите на цените на потребителските стоки.

ИНДЕКСИ НА ЦЕНИТЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛ НА ПРОМИШЛЕНА ПРОДУКЦИЯ И НА ЦЕНИТЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ СТОКИ
(декември 1994 г. = 100)

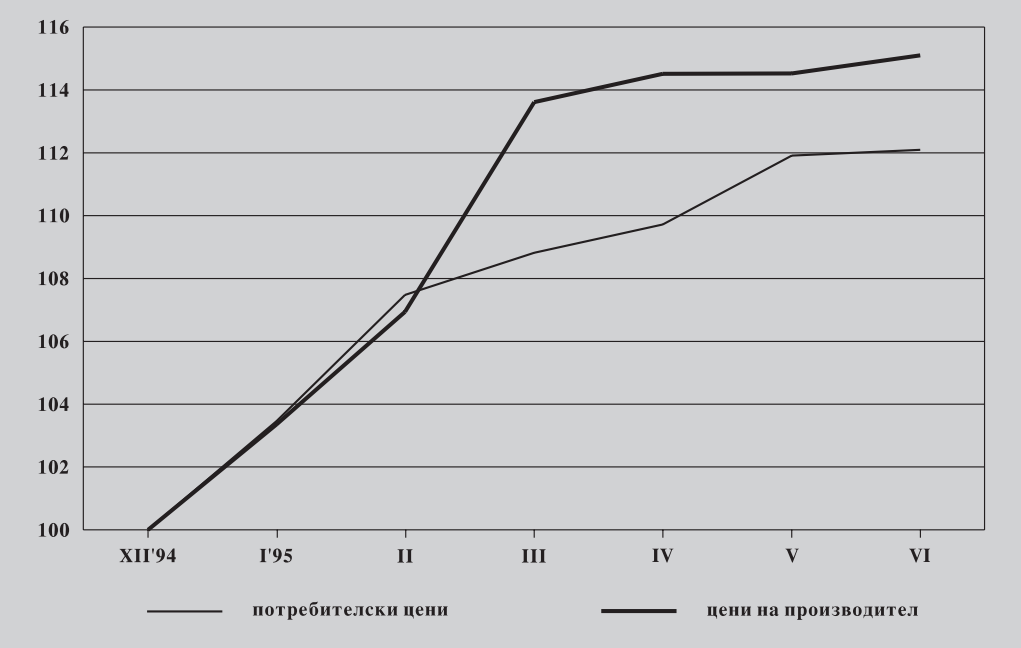

Източник: НСИ, БНБ.

По-значителните колебания на месечните индекси на цените на производител на промишлена продукция през разглеждания период са свързани най-вече с февруарските промени на фиксираните цени на електро- и топлоенергията и с лага, с който цените в отделните промишлени отрасли реагират на изменението им. Като цяло вариацията на отрасловите индекси на цените на производител на промишлена продукция около средната за почти всички месеци е по-малка от тази за съответния период на м. г. Основен фактор за намаляване вариацията на отрасловите индекси около общия месечен индекс на цените на производител е стабилността на валутния курс през 1995 г., която допринесе за ограничаване на флуктуациите в левовата равностойност на цените на продукцията за износ, произведена от промишлените отрасли.

От началото на 1995 г. значително по-бързо от общия индекс на цените на производител на промишлена продукция нарастват цените в отраслите „Полиграфическа промишленост“ (около 40 пункта), „Целулозно-хартиена промишленост“ (близо 5 пункта), „Дърводобивна и дървопреработваща промишленост“ (около 12 пункта). За разглеждания период цените на производител в отраслите, които са непосредствено свързани с фиксираните цени, определяни от правителството – „Производство на електро- и топлоенергия“ и „Каменовъглена промишленост“, са с около 9 пункта по-високи от общия ин-

[12] Сравнението на индексите на потребителските цени с тези на производител на стокова промишлена продукция е по-коректно, отколкото сравнението между общите индекси, тъй като в извадката, на базата на която се извършва изчисляването на индексите на цените на производител на стокова промишлена продукция, не се включват услуги.

декс на цените на производител на промишлена продукция. През първата половина на 1995 г. се понижават цените на производител в отрасъл „Цветна металургия“.

ИНДЕКСИ НА ЦЕНИТЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛ НА ПРОМИШЛЕНА ПРОДУКЦИЯ

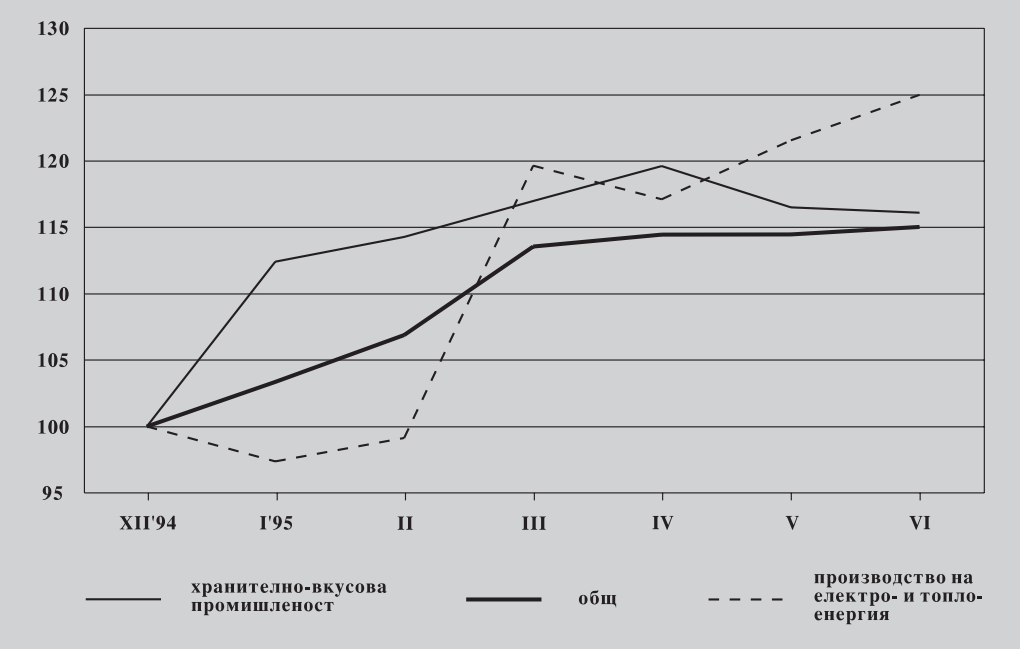

Източник: НСИ, БНБ.

5. Външна търговия

Положителните процеси на оживление в българската външна търговия, проявили се през първите три месеца на настоящата година след резкия реален спад на износа и вноса от първата половина на 1994 г., остават характерни както за второто тримесечие, така и за полугодието като цяло. Те се дължат най-вече на две групи благоприятни фактори, действали през 1994 г., запазващи се и през 1995 г. Първата група са външни фактори и се свеждат преди всичко до резултатите от по-големия достъп на България до пазарите на Европейския съюз, съпроводен с ускоряващото се оживление в западноевропейските икономики. Втората група са вътрешните фактори, изразяващи се във възстановяването на стопанския растеж в страната след петте последователни години на спад в производството.

Динамика на износа и вноса

Наблюдаваните през първото тримесечие на 1995 г. тенденции в динамиката на стокообмена, износа и вноса се запазват и за полугодието, макар и с известно отслабване. По предварителни данни на НСИ през полугодието стойностният обем на стокообмена на България възлиза на 216.9 млрд. лв. (по цени FOB за износа и цени CIF на вноса), или почти 3.3 млрд. щ. д. (преизчислен по среден за периода централен курс на щатския долар). В сравнение с първите шест месеца на 1994 г. стокообменът е нараснал номинално (на база левовите стойностни обеми) с 52.4% и реално (ако се приеме, че с известно приближение доларовите стойностни обеми са добри измерители за реалната динамика на българската външна търговия) – с около 9.6%. Обаче поради значителния реален спад, наблюдаван през същия период на м. г., засилването на реалните външнотърговски потоци все още е недостатъчно за достигане на доларовото им равнище от 1993 г. (4.3 млрд. щ. д.).

Нарастването на стокообмена в почти еднаква степен се дължи на уве-

личението (номинално и реално) на износа и вноса. Според данни на НСИ стойностният обем на износа през първите шест месеца на 1995 г. е 114.1 млрд. лв., или (преизчислено по среден курс) над 1.7 млрд. щ. д. Тези данни свидетелстват за номинален прираст от 51.6% спрямо съответния период на м. г. и реален – от около 9%. Независимо от увеличението износът на страната все още не е достигнал доларовото си ниво от първото шестмесечие на 1993 г. (1.9 млрд. щ. д.). Стойностният обем на вноса през първата половина на 1995 г. според НСИ е 102.7 млрд. лв. по цени CIF, или (преизчислен по среден курс) над 1.5 млрд. щ. д. и 98.3 млрд. щ. д. по цени FOB. Отбелязаното номинално увеличение спрямо съответния период на м. г. (по цени CIF) е 53.4%, а реалното – около 9.6%. Въпреки реалното нарастване доларовият внос също не е достигнал равнищата си от първото шестмесечие на 1992 г. (1.9 млрд. щ. д.) и на 1993 г. (2.4 млрд. щ. д.). Регистрираното в резултат външнотърговско салдо е положително и от порядък на това от същия период на м. г. Ако се използват цени по вноса CIF, размерът му е 11.4 млрд. лв., или (преизчислено по среден централен курс) 172.5 млн. щ. д. (при 174.5 млн. щ. д. преди година). При цени по вноса FOB търговският излишък, регистриран от страната през първата половина на 1995 г., нараства до 15.8 млрд. лв., или 239.3 млн. щ. д.

Анализът на динамиката показва, че високият темп на растеж на доларовия износ (преизчислен по среднотримесечен централен курс), характерен за първото тримесечие (22.7%), за полугодието като цяло е спаднал. Същевременно доста по-слабият растеж на доларовия внос през първото тримесечие (7.9%) се запазва и за полугодието.

Стокова структура на износа и вноса

Както през първото тримесечие, така и през полугодието като цяло продължи да се наблюдава проявяващата се през последните няколко тримесечни периода тенденция към поредно преструктуриране на износа и вноса по основни групи стоки.[13]

СТОКОВА СТРУКТУРА НА ИЗНОСА

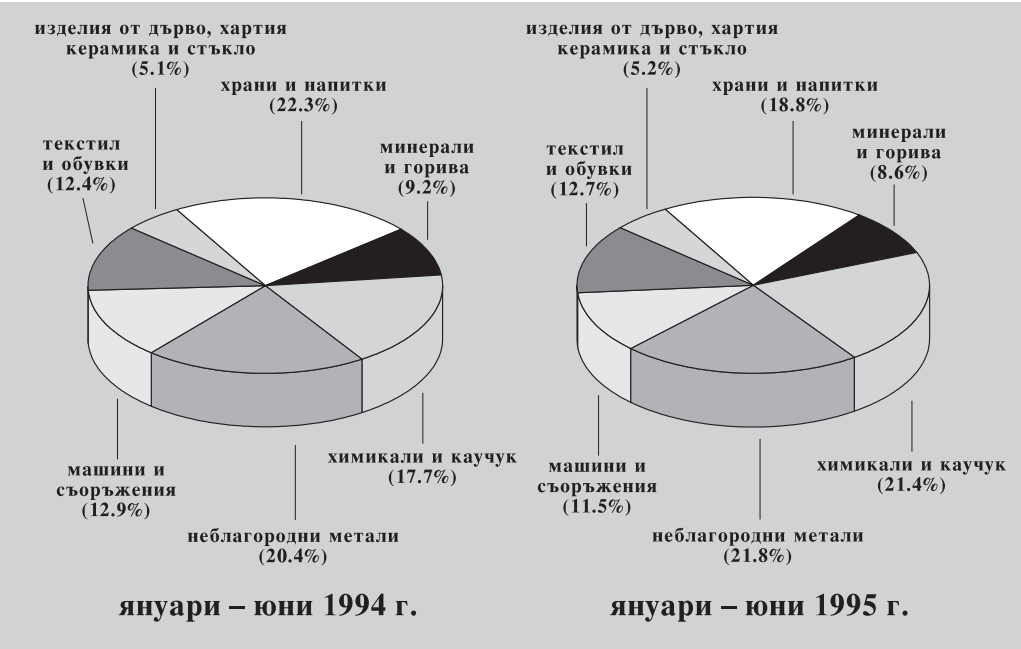

Източник: НСИ, БНБ; МТВИС, БНБ.

[13] За наблюдение на стоковата структура на износа и вноса БНБ продължава да използва поради удобството ѝ за целите на макроикономическия анализ класификация (първоначално въведена в Министерството на търговията и външноикономическото сътрудничество (МТВИС), която свежда 21-те раздела на хармонизираната система (възприета от НСИ от 1992 г.) до 7 окрупнени групи стоки.

Износ. След като през първото тримесечие на 1995 г. отстъпи традиционното си водещо място, групата на храните и напитките и през полугодието остана трета по значение в българския износ (с относителен дял от 18.8%). Групите на неблагородните метали (21.8%) и на химикалите и каучука (21.4%) утвърдиха челните си позиции, като спрямо първото тримесечие размениха местата си. В сравнение със стоковата структура на износа отпреди година наред с посочените тенденции прави впечатление продължаващият спад на относителния дял на групата на машините и съоръженията (достигнал нехарактерно ниската стойност от 11.5%).

СТОКОВА СТРУКТУРА НА ВНОСА

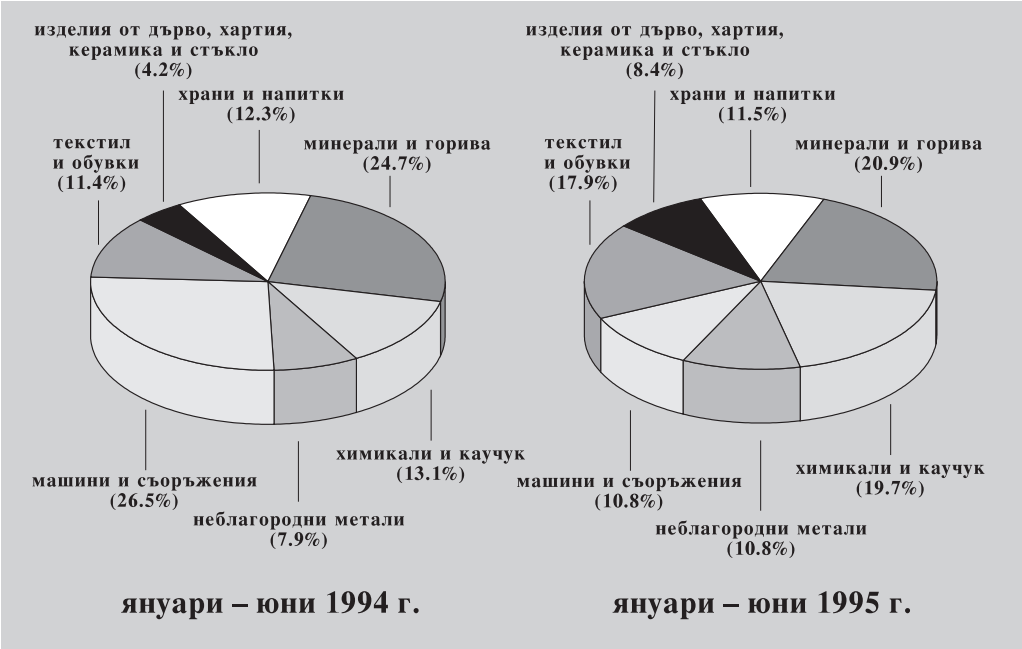

Източник: НСИ, БНБ; МТВИС, БНБ.

Внос. Процеси на продължаващо преструктуриране показва и динамиката на относителните дялове на основните стокови групи при вноса. Неочаквано резкият спад от почти 15 процентни пункта както спрямо полугодието на миналата, така и на първото тримесечие на настоящата година съществено понижи значението на вноса на машини и съоръжения и от най-важна тази група се превърна в една от трите с най-ниски относителни дялове. Спадналият дял в общия внос на групата на машините и съоръженията (до необичайните 10.8%) е признак за ниска инвестиционна активност на фирмите, която може да има вредни последици за дългосрочния икономически растеж на България. Продължава също и тенденцията към спад на другата традиционно структуроопределяща българския внос група – тази на минералите и горивата. Делът ѝ за полугодието е малко над една пета (20.9%), но независимо от понижението му групата е с най-голямо значение в общия внос. Второ по важност място във вноса заема през полугодието групата на химикалите и каучука, чийто дял е нараснал с повече от 6.5 процентни пункта спрямо същия период на м. г., а трето – тази на текстила и обувките, със силно нараснал (от същия порядък) относителен дял спрямо първото шестмесечие на 1994 г. В резултат на посочените процеси структурата на вноса по групи стоки е придобила нехарактерна за страната по-добра балансираност, като относителните дялове на наблюдаваните 7 групи стоки са се вместили в диапазон от 12.5 процентни пункта.

Географска структура на износа и вноса

Известно преструктуриране се наблюдава и в териториалното разпределение на българския износ и внос. То обаче не е толкова рязко изразено, както при стоковата им структура.

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ИЗНОСА

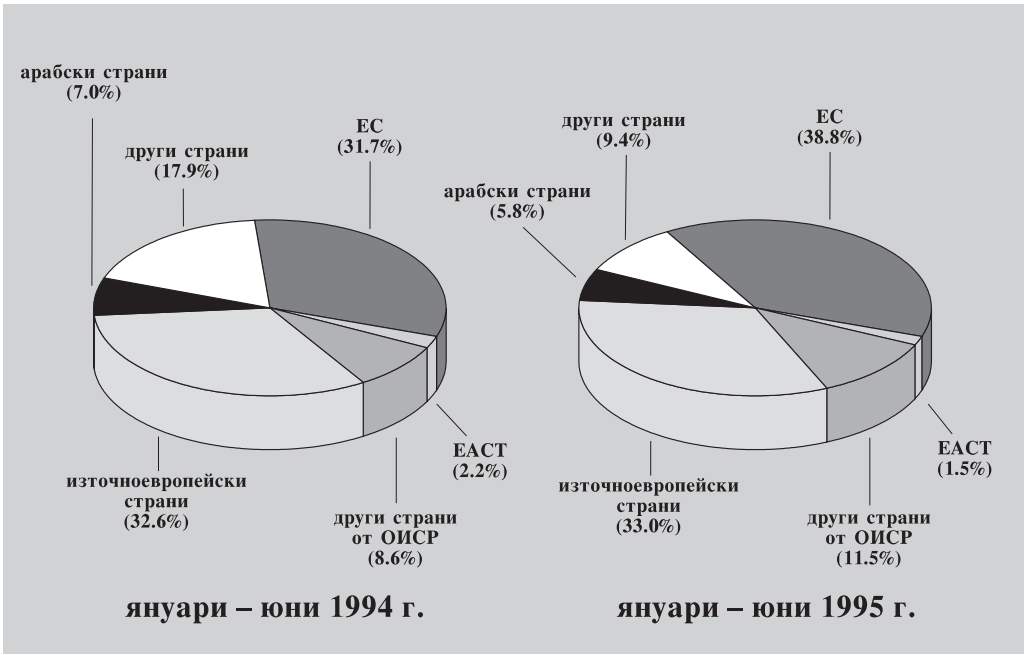

Източник: НСИ, БНБ; МТВИС, БНБ.

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ВНОСА

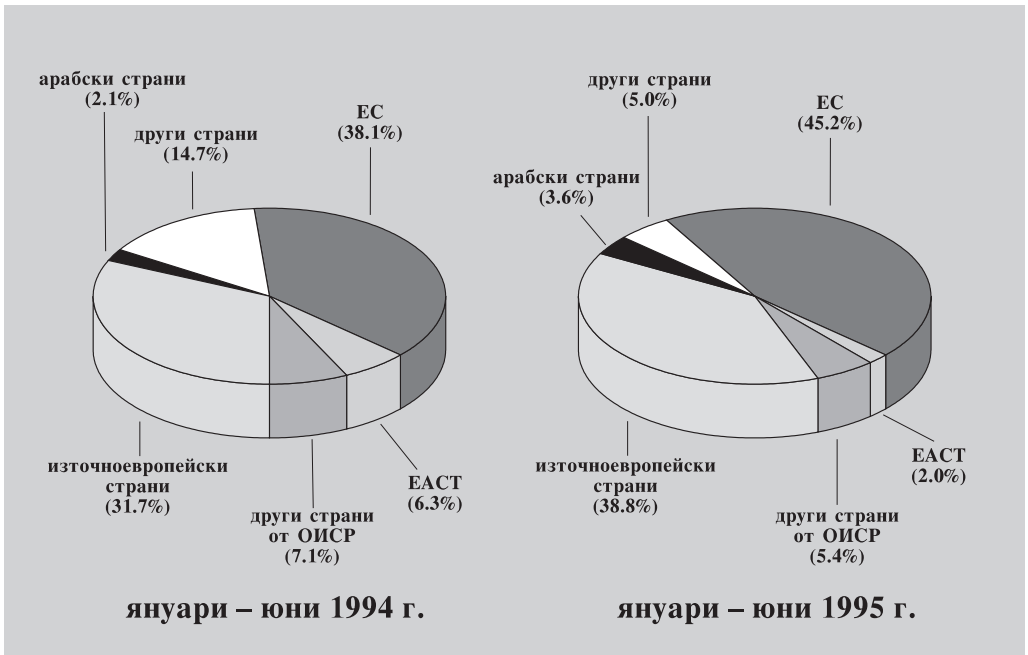

Източник: НСИ, БНБ; МТВИС, БНБ.

Износ. При износа тенденцията към постепенно нарастване дела на страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, наблюдавана след разпадането на Съвета за икономическа взаимопомощ и предприемането на пазарноориентираните реформи в страната, продължава и през първото шестмесечие на 1995 г. Делът на българския износ за ОИСР вече

представлява повече от половината от общия износ на страната (51.8%). Отбелязаният значителен растеж спрямо същия период на м. г. се дължи главно на увеличения с над 7 процентни пункта дял на страните от ЕС (който на свой ред е резултат от процесите на задълбочаваща се интеграция, от една страна, и от включването от началото на 1995 г. на Австрия, Норвегия и Финландия в съюза – от друга) и в по-малка степен на повишилия се с около 3 пункта износ за държавите, които не членуват нито в ЕС, нито в Европейската асоциация за свободна търговия – регион с вече несъществено значение в географската структура на износа и вноса на България. Увеличаването дела на страните от ОИСР е за сметка на понижаването дела на развиващите се (арабски и други) страни. В същото време делът в общия български износ на страните от Централна и Източна Европа и републиките от бившия Съветски съюз се запазва почти неизменен в сравнение с м. г.

Внос. Нарастването дела на най-важния и при вноса регион – държавите от ОИСР – е слабо (по-малко от 1 процентен пункт) в сравнение с първото шестмесечие на 1994 г. и е изцяло за сметка на по-големия (със 7.1 пункта) дял на ЕС. По-съществено затова пък е увеличението (също със 7.1 пункта) на дела на източноевропейските страни (вкл. републиките от бившия СССР), което наред с постепенното нормализиране на вътрешноикономическата обстановка в района е признак за известно възстановяване на вноса от традиционни и важни за България търговски партньори (като Русия и Украйна). Повишеният внос от Източна Европа е за сметка на почти наполовина свилия се дял на развиващите се (арабски и други) страни.

Така формиралите се структури на териториално разпределение на българския износ и внос се характеризират с нарастващо приоритетно значение на два големи региона, на които се падат около 85% от износа и над 90% от вноса. Това са, от една страна, държавите от ОИСР и предимно ЕС (с дял над 50% както в общия износ, така и в общия внос на страната), и, от друга – източноевропейските държави (с дялове съответно от около една трета). С оглед на географската и културно-историческата близост на тези региони и традиционните за страната търговско-икономически връзки с тях, както и на голямата (на запад) и засилваща се (на изток) конкуренция на техните пазари, съществуващата среда на преобладаващи външнотърговски операции на българските износители и вносители би могла да има благоприятен ефект върху структурите на износа и вноса и вътрешното производство.

6. Платежен баланс

Текуща сметка

През първата половина на 1995 г. салдото по текущата сметка е 106.2 млн. щ. д., като нарастването спрямо съответното шестмесечие на предходната година е 106.7 млн. щ. д. С това се затвърждава очерталата се през последната година и половина тенденция. Положителното салдо през първото полугодие се дължи изключително на положителния търговски баланс (294.8 млн. щ. д.), който се увеличава с 262.3 млн. щ. д. спрямо същия период на м. г. Стабилният курс на долара и сравнително умерената инфлация през полугодието са благоприятен фактор за икономическото развитие. Очевидно изпреварващият обезценяването на лева към основните конвертируеми валути темп на инфлацията не е имал силен неблагоприятен ефект върху износа.

Нетната стойност на услугите и през това полугодие продължава да е отрицателна (-242.6 млн. щ. д.) и да влошава текущата сметка. По позицията „Транспорт“ се очертава трайно отрицателно салдо. През първото шестмесечие на 1995 г. то е в размер на 34 млн. щ. д., а за същия период на м. г. бе -38.5 млн. щ. д. Предвид благоприятното географско положение на България има основания да се счита, че отрицателните нетни стойности по транспортните услуги се дължат в голяма степен на продължаващото ембарго върху търговията със СР Югославия.

Салдото на нетните плащания по лихвите е в размер на -215.4 млн. щ. д., като увеличението спрямо съответния период на предходната година е със 124.3 млн. щ. д. То се дължи изцяло на извършеното през периода плащане към Лондонския клуб в размер на 128 млн. щ. д.

Салдото от туристическите услуги е положително (30.9 млн. щ. д.). В сравнение с първото шестмесечие на м. г. нетните приходи от туризма са се увеличили с 25.3 млн. щ. д. вследствие по-бързия темп на нарастване на приходите спрямо разходите за сравняваните периоди.

ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС

(млн. щ. д.)

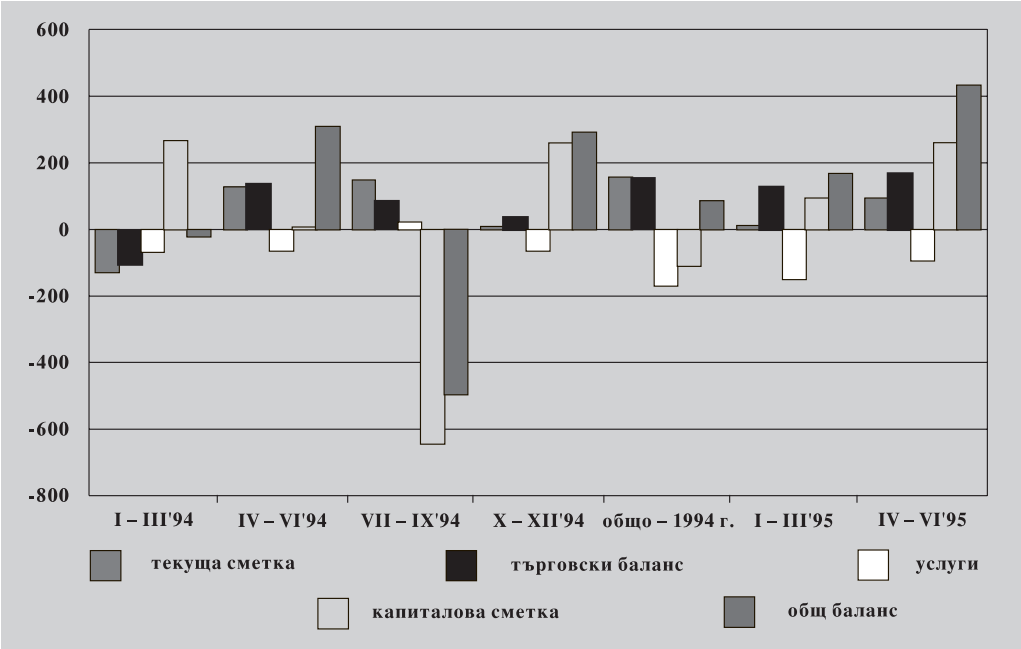

Източник: БНБ.

Капиталова сметка

През полугодието капиталовата сметка е положителна (355.7 млн. щ. д.), като в сравнение със съответния период на 1994 г. нараства с 83.2 млн. щ. д.

Въпреки повече от двукратното увеличение спрямо шестмесечието на 1994 г. на преките чуждестранни инвестиции те продължават да имат нисък дял в общия приток на капитали в страната. Ниският кредитен рейтинг на България и общата нестабилност в района на Балканите задържат чуждестранните инвеститори независимо от сравнително благоприятните условия, които законодателството осигурява.

Притокът на средно- и дългосрочни кредити намалява от 100.7 млн. щ. д. през първото шестмесечие на 1994 г. на 52.3 млн. щ. д. през т. г. Това се дължи най-вече на значително по-малкото финансиране от международните финансови институции. Плащанията по ползвани кредити за шестмесечието са в размер на 146.5 млн. щ. д., от които 103.1 млн. щ. д. към МВФ. Спрямо първите шест месеца на м.г. те са с 92.6 млн. щ. д. повече, което почти изцяло се дължи на нарасналите плащания към МВФ в размер на 89.4 млн. щ. д.

Погашенията по предоставени от България заеми са 135.9 млн. щ. д., което е с 38.8 млн. щ. д. по-малко, отколкото през същия период на 1994 г. Основен елемент на тази позиция от платежния баланс са погашенията с природен газ по споразумението за газопровод „Ямбург“, които за януари – юни 1995 г. са 133.5 млн. щ. д. (намаление с 32 млн. щ. д. спрямо шестмесечието на 1994 г.). Тези погашения продължават да са съществен фактор за положителното салдо по капиталовата сметка.

Депозитите на търговските банки в чужбина намаляват със 163.5 млн. щ. д. За същия период на 1994 г. търговските банки увеличиха депозитите си

в чужбина с 220 млн. щ. д. вследствие валутната криза от март.

Значително влияние за положителното салдо на капиталовата сметка оказва притокът от чужбина на капитали с неустановен произход. По оценки на БНБ техният размер през първото шестмесечие на 1995 г. възлиза на около 340 млн. щ. д.

Общ баланс

Общият баланс за шестмесечието приключва с положително салдо от 600.8 млн. щ. д., което е с 311 млн. щ. д. повече от съответния период на 1994 г. В резултат на това нетните международни резерви на БНБ нарастват с 600.8 млн. щ. д., а брутните валутни резерви – с 497.7 млн. щ. д.

III. Фискална политика

Регистрираното през първата половина на 1995 г. относително подобряване на редица макроикономически показатели се съпътства от известни промени в провежданата стопанска политика. Въпреки че Народното събрание прие сравнително рестриктивен бюджет, на практика в областта на фискалната политика се наблюдава известно отслабване на рестрикцията. На фона обаче на относително по-стабилната макроикономическа ситуация в страната касовото изпълнение на държавния бюджет за първото шестмесечие показва съществено изоставане в приходната си част от заложеното в Закона за държавния бюджет за 1995 г. и обезпокояващо нарастване размера на касовия дефицит.

1. Консолидиран държавен бюджет

Консолидираният държавен бюджет на Република България обхваща бюджета на правителството[14], на местните органи на управление, бюджета на социалното осигуряване, определен брой извънбюджетни сметки и някои видове фондове[15]. Със Закона за държавния бюджет за 1995 г. се утвърди само една определена част от него, включваща републиканския бюджет и трансферите, които той осъществява за покриване дефицита на другите бюджети, бюджета на социалното осигуряване и на съдебната власт.

Нетните приходи по консолидирания държавен бюджет (получени след приспадане на вътрешнобюджетните трансфери и средствата за финансиране на бюджетния дефицит), отчетени за първите шест месеца на 1995 г., възлизат на 141 471.8 млн. лв., или 16.9% от прогнозния размер на БВП[16], а нетните разходи – съответно 165 481.1 млн. лв., или 19.8%. За същия период на предходната година относителният дял на нетните приходи и разходи в отчетения размер на БВП[17] са съответно 16.6% и 18.6%. Най-голям относителен дял в приходната и разходната част на консолидирания държавен бюджет заемат приходите и разходите на правителствения бюджет – 58.2% и 57.6%. За същия период на 1994 г. делът на приходите е 58%, а на разходите – значително по-малък (49.7%). Структурата и размерът на приходите и разходите на консолидирания държавен бюджет са пряко отражение на настъпилите промени в приходите и разходите на републиканския бюджет. Общият размер на приходите, постъпили в републиканския бюджет към 30 юни 1995 г., е 82 288 млн. лв., или 38.2% от разчетените със ЗДБ, и 9.8% от прогнозния размер на БВП. За сравнение изпълнението на приходите през януари – юни на предходната година е 52% спрямо ЗДБ и 9.6% от отчетения размер на БВП. Със ЗДБ за 1995 г. като основен източник на приходи се определя данъкът върху добавената стойност и неговият относителен дял е 45.1% от предвидените данъчни постъпления. Но за първите шест месеца на 1995 г. той има най-ниско изпълнение спрямо разчетеното в ЗДБ (32.2%).

Към 30 юни 1995 г. общият размер на извършените разходи по републиканския бюджет е 113 810.1 млн. лв., или 43.1% от предвидените в ЗДБ. Най-голям относителен дял в структурата на разходите заемат текущите разходи (56%) за разлика от предходната година, когато най-голям беше делът на

---

[14] Правителственият бюджет включва републиканския бюджет, бюджета на министерствата и ведомствата и бюджета на областните администрации.

[15] Извънбюджетните сметки и фондове, включени в консолидирания държавен бюджет, са следните: фондовете „Професионална квалификация и безработица“ и „Земеустрояване и мелиорация“ и извънбюджетните сметки, открити с решение на Постановление № 27 на МС от 1992 г. и на Закона за опазване на обработваемата земя и пасищата.

[16] Прогнозният размер на БВП е 836 млрд. лв.

[17] Отчетеният в края на 1994 г. БВП е 543 млрд. лв.

трансферите, предоставени от републиканския бюджет на другите бюджети (50.9%). Тази тенденция в промяната на структурата на разходите на републиканския бюджет се определя най-вече от нарасналия размер на разходите, свързани с обслужването на държавния дълг. През първото шестмесечие на 1994 г. размерът на платените лихви по вътрешния дълг е 23 690.4 млн. лв., което е 4.4% от отчетения размер на БВП, докато за същия период на 1995 г. той се е увеличил почти два пъти – 46 116.9 млн. лв., което представлява 5.5% от прогнозния размер на БВП. Общата сума, предвидена в ЗДБ, на трансферите, които републиканският бюджет трябва да предостави за покриване дефицитите на другите бюджети, е 123 719.4 млн. лв. От тях за първите шест месеца на 1995 г. са преведени само 40.2%.

2. Бюджетен дефицит и неговото финансиране

Утвърденият със ЗДБ касов дефицит е съсредоточен изцяло в републиканския бюджет. През отчетния период поради остатъците по счетоводните сметки на министерствата, ведомствата и областната администрация се наблюдава известна разлика между касовия дефицит на републиканския и на правителствения бюджет.

През шестмесечието на 1995 г. по републиканския бюджет е генериран първичен излишък в размер на 25 788.4 млн. лв., или само 39.8% от разчетения със ЗДБ, което се дължи главно на изоставане на постъпленията от данъчни приходи по републиканския бюджет в сравнение със заложените в ЗДБ. През същия период на 1994 г. неговият размер е 13 521 млн. лв., или 149.2% от предвиденото със ЗДБ, което е резултат от провежданата в условията на висока инфлация рестриктивна политика.

Отчетеното към 30 юни 1995 г. положително първично салдо на републиканския бюджет се оказа недостатъчно, за да покрие разходите, свързани с обслужването на държавния дълг. След отчитане на взаимоотношенията на бюджета с вътрешните кредитори в края на периода се формира вътрешен дефицит от 20 328.5 млн. лв., или 95% от предвидения със ЗДБ, и 2.4% от прогнозния размер на БВП. В сравнение със същия период на м. г. той е нараснал с 49.9%, което е резултат от голямото увеличаване на разходите, свързани с лихвените плащания по вътрешния дълг.

Касовият дефицит на републиканския бюджет възлиза към 30 юни 1995 г. на 31 522.2 млн. лв., което е 64.7% от приетия със ЗДБ, и 3.8% от прогнозния БВП. За съответния период на 1994 г. отчетеният размер на касовия дефицит е значително по-малък (12 519.5 млн. лв.), което представлява 37.2% от разчетения със ЗДБ, и 2.5% от отчетения БВП.

Нарасналата кредитна задлъжнялост на бюджета към вътрешни кредитори и задържането на големи бюджетни депозити по счетоводните сметки доведоха до значително увеличение на общата потребност от кредитни ресурси[18], която към 30 юни 1995 г. е 87 623.4 млн. лв., или бележи прираст с 42.2% в сравнение със същия период на м. г. Най-голям относителен дял в нейната структура имат плащанията, свързани с обслужването на вътрешния държавен дълг (50.9%). Запазването и в бъдеще на тенденцията към значително нарастване на общата потребност на бюджета от кредитни ресурси е обезпокоително, защото е възможно да доведе през следващите години до възникване на ситуация, при която ще бъде трудно да се поддържа един разумен размер на бюджетния дефицит.

[18] Общата кредитна потребност на бюджета от кредитни ресурси е равна на касовия дефицит плюс намалението на пасивите към външни и вътрешни кредитори.

ДЕФИЦИТ НА РЕПУБЛИКАНСКИЯ БЮДЖЕТ

(млрд. лв.)

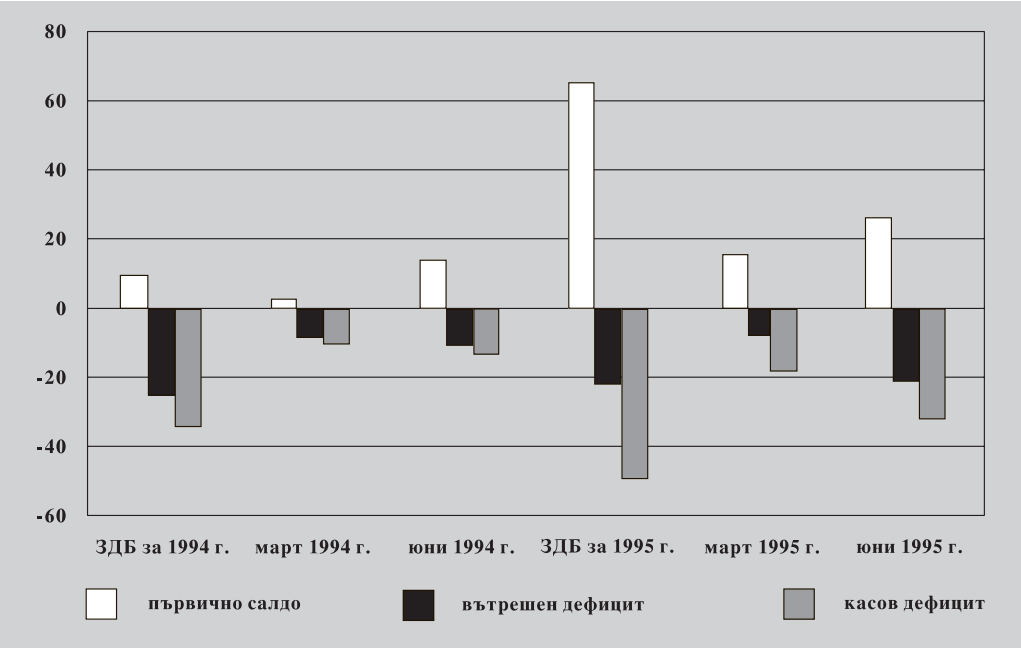

Източник: БНБ.

ФИНАНСИРАНЕ НА КАСОВИЯ ДЕФИЦИТ НА РЕПУБЛИКАНСКИЯ БЮДЖЕТ

(млрд. лв.)

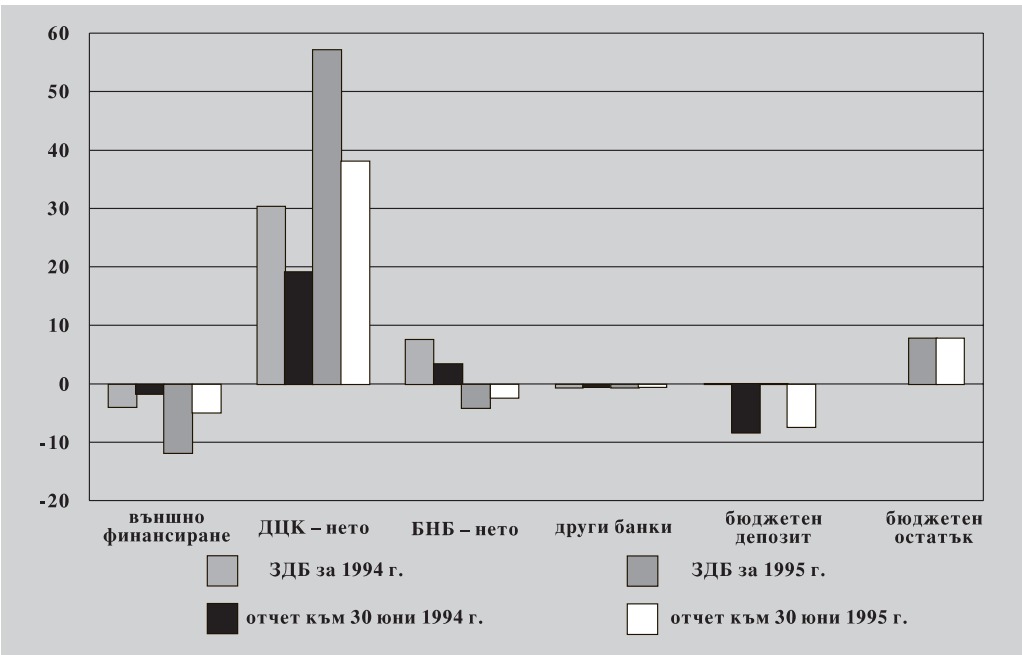

Източник: БНБ.

В края на шестмесечието на 1995 г. е отчетено отрицателно външно финансиране (нето) в размер на 4778 млн. лв., което е 41.1% от разчетеното със ЗДБ. От него с най-висок процент на изпълнение спрямо ЗДБ са плащанията, свързани с просрочени лихви по външни заеми (90.9%). За същия период на 1994 г. то е съответно -1482.3 млн. лв., или 39.4%.

Нетното вътрешно финансиране на републиканския бюджет към 30 юни 1995 г. е 36 300.2 млн. лв., в т. ч. 38 073.4 млн. лв. от операции с ДЦК (нето), или 66.7% от ЗДБ. В тази сума е включено банковото и небанковото финансиране на държавния бюджет с ДЦК. Прякото банково финансиране (нето)

на държавния бюджет е -2345.4 млн. лв., или 52.3% от разчетеното със ЗДБ. Републиканският бюджет приключи 1994 г. с бюджетен остатък в размер на 7745.8 млн. лв, който през т. г. формира част от нетното вътрешно финансиране на бюджета. През целия отчетен период се наблюдава сравнително голям бюджетен депозит, като в края на юни той възлиза на 7203.5 млн. лв. (в тази сума са включени и 500 млн. лв. срочен депозит на правителството).

РЕАЛИЗИРАНИ ЕМИСИИ ДЦК ПО МЕСЕЦИ

(млрд. лв.)

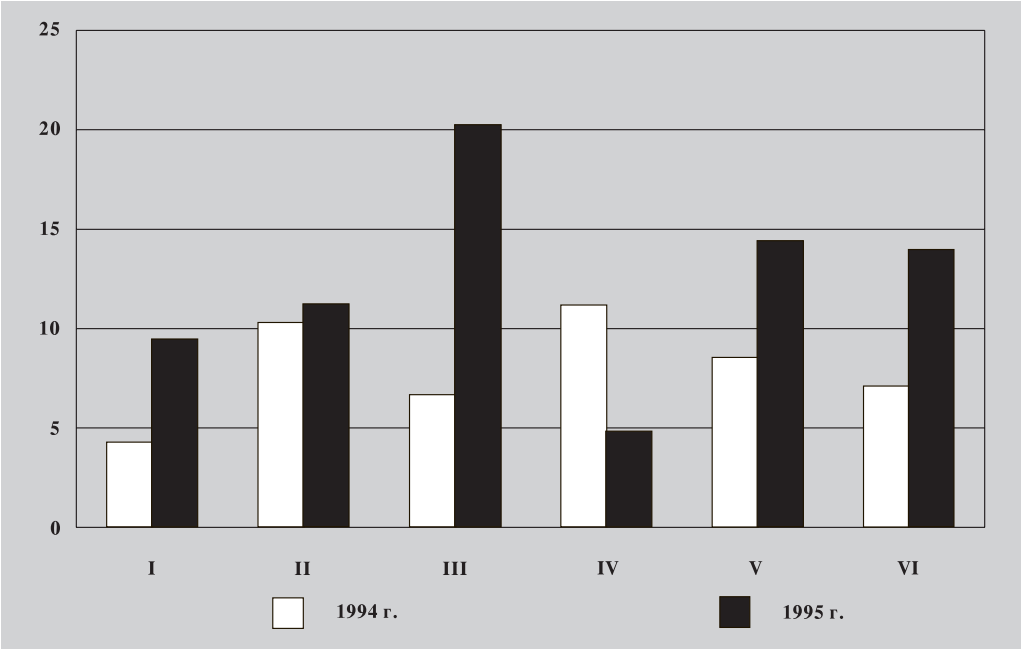

Източник: БНБ.

За периода януари – юни 1995 г. чрез БНБ бяха реализирани 68 емисии на безналични държавни ценни книжа със съвкупна номинална стойност 137 499.13 млн. лв., в т.ч. 5 емисии на съкровищни бонове, продавани с отстъпка от номинала, 39 емисии на лихвоносни съкровищни бонове и 24 емисии на съкровищни облигации. Към 30 юни 1995 г. в обращение са 116 емисии (51 на съкровищни бонове и 65 на съкровищни облигации) със съвкупна номинална стойност 173 586.1 млн. лв.

Приходите в държавния бюджет от емисии на ДЦК през изминалите шест месеца на годината са 73 844.6 млн. лв., или 1.6 пъти повече от същия период на м. г. Направените през първото полугодие погашения по ДЦК с настъпил падеж са 35 771.2 млн. лв., в т.ч. 30 619.6 млн. лв. погашения на ДЦК, емитирани през предходни години. Увеличеният обем на емитираните ДЦК, както и нарастването на основния лихвен процент доведоха до по-големи разходи за изплащане на лихви и отстъпки по ДЦК, които възлизат на 24 688.3 млн. лв., или 2.9 пъти повече, отколкото през същия период на миналата година.

Съвкупната номинална стойност на предложените от Министерството на финансите за емитиране през полугодието ДЦК бе в размер на 149 180.9 млн. лв., като за две от емисиите предварително не бе обявено количество.

На проведените аукциони финансовите институции заявиха поръчки за 155 196.6 млн. лв. За емисия № 56 на петгодишни съкровищни облигации не бяха получени поръчки за участие в аукциона, а цените на постъпилите поръчки за емисия № 9 на тригодишни съкровищни облигации не бяха одобрени от Министерството на финансите, поради което двете емисии не бяха реализирани. Тъй като МФ не обявяваше предварително минимално приемливи цени за участие, поръчките на финансовите институции се одобряваха до дос-

тигане на такава цена, но определена от министерството в деня на аукциона. Изключение правят някои емисии, продавани с отстъпка от номинала, и емисиите, реализирани по реда на чл. 3, ал. 4 от Наредба № 5 на БНБ от 1993 г.

Запази се тенденцията от предходните периоди на първичния пазар търговските банки да проявяват по-голям интерес към инвестиране в съкровищни бонове, а основен инвеститор в емисиите на съкровищни облигации остава ДСК. Като цяло портфейлите на ДСК и ДЗИ от ценни книжа значително намаляват, а на БНБ и търговските банки нарастват.

СДЕЛКИ С ДЦК НА ВТОРИЧНИЯ ПАЗАР ПО МЕСЕЦИ

(млрд. лв.)

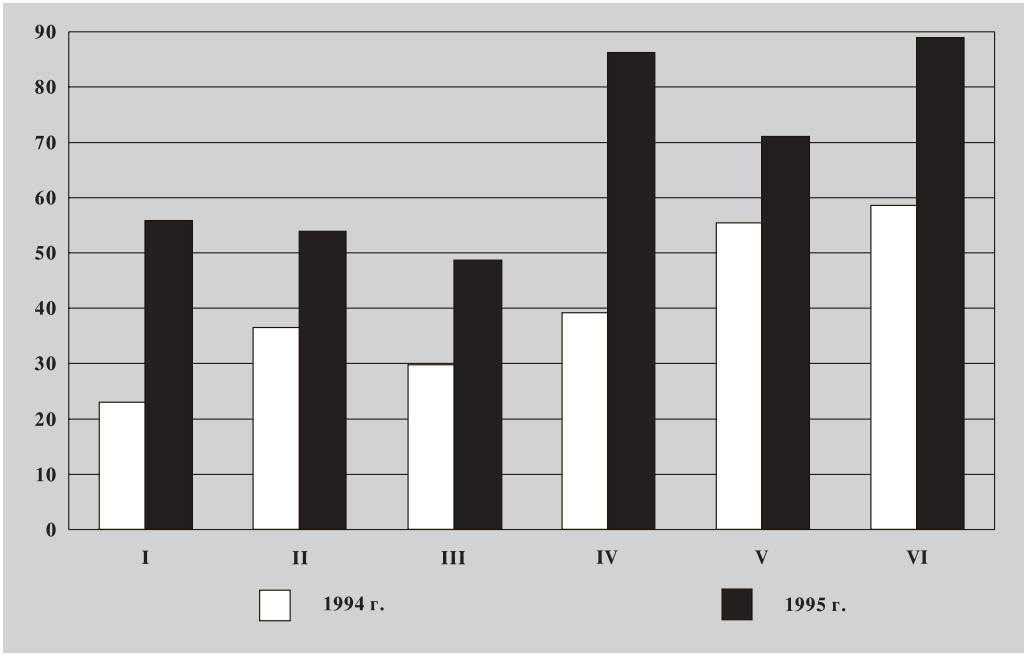

Източник: БНБ.

НЕБАНКОВО ФИНАНСИРАНЕ НА БЮДЖЕТНИЯ ДЕФИЦИТ

(млрд. лв.)

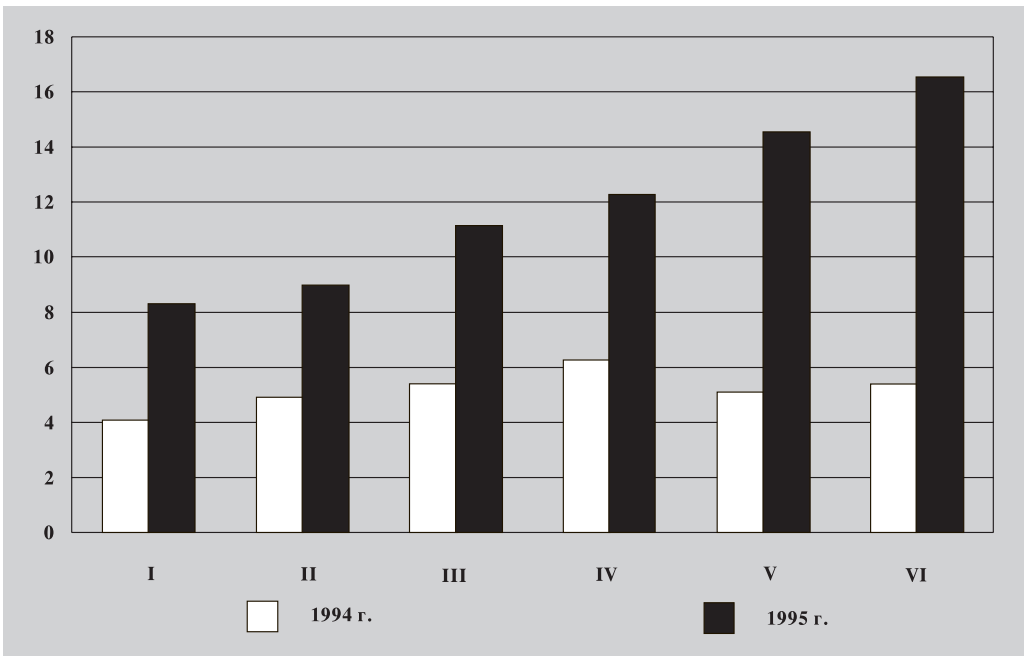

Източник: БНБ.

За по-голямата част от емисиите през първите шест месеца на 1995 г. средната годишна доходност е равна на или по-висока от основния лихвен процент, действащ през съответния период. Изключение правят четири емисии на съкровищни бонове, продадени с отстъпка от номинала, и емисия № 26 на шестмесечни съкровищни бонове, която е първата, реализирана с фиксирана лихва.

За периода януари – юни 1995 г. сделките с ДЦК на вторичния междубанков пазар се удвоиха в сравнение със същия период на м. г. Сключени бяха 4085 сделки за покупко-продажба на ДЦК в размер на 403 678.5 млн. лв. номинална стойност. Основен участник в операциите на вторичния пазар продължава да бъде БНБ (3457 сделки за 372 793.7 млн. лв.), въпреки че относителният дял на сделките без нейно участие нарасна 3.3 пъти.

Продължи редовното емитиране на целеви емисии за продажба на фирми и граждани, както и участието на последните с несъстезателни поръчки на аукционите. През първите шест месеца на годината по този ред от граждани и фирми бяха закупени ДЦК за 3237.4 млн. лв. с обща номинална стойност 3488.3 млн. лв. От тях придобитите чрез несъстезателни поръчки на аукционите са 63.1 млн. лв. Останалото количество е закупено от фирми и граждани директно от търговските банки и БНБ. Общата номинална стойност на небанковото финансиране от операции с ДЦК е 16 517 млн. лв. срещу 5362 млн. лв. за същия период на 1994 г.